

# ادبیات غمرومیه مجبوری

هفته‌لق سیاسی ، ادبی ، علمی غزته‌در

جلد : ۵

سنه : ۳ ۴ صفر ۱۳۳۷ جمعه ابرتسی ۹ آشرین ثانی ۱۹۱۸ نومرو — ۹۳

رهبر مؤرخین

## مکمل و منتظم تاریخ عثمانی ناصل یازیلر ؟

[ ۹۲ نومرولو نسخه‌مزدن مابعد ]

بواصول نه‌دن عبارت‌در ؟

معلوم‌یا! اوروپاده (رئیسون) ک اوروپاده‌ظهوری، اورته‌انی آت‌اوست‌ایندی، بونلر، دینی و فلسفه  
ترددلرند نصکره کندی نظرومطالعه‌لرینه‌ده تاریخ و سیاست‌اوزرینه تطبیق‌ایتمک باشلادیلر . مثلامشهور  
( بولینغ براوون ) « تبعات تاریخچه » نامنده‌کی اثرنده ، اسکی یونان مؤرخلرینه‌کی نقل‌ایندکاری  
روایتلرله استهزا ایدیور . بوزات ، یازیلجی تاریخده عقل بشرک قبول‌ایتمه‌دیکی ماده‌اهمیت  
ویرمه‌هرک مؤرخین مستقبلا بهر و شقه‌ک جدی برصورتده تدقیق‌کی کمال اهمیتله توصیه ایدیور .  
مشهور « وولتر » دخی بو فکرده بولونیور « روح القوم » و صکره « اخلاق و عادات حقنده  
تجارب » نامنده‌کی اثرلرند تاریخک تحریرنده ک زیاده اهمیتله اله‌حق ماده‌ک عقل اولدیغنی ایلری به  
سوریور .

ینه مشهور انکلیز مورخلرندن مستر « میل » برارنده دیورکه « انسانلر طرفندن اله ایدیلن  
هروقوق و معرفت افکار بشردده حاصل اولان شک و تردد سایه‌سندده وقوعه کلمشدر « تاریخده یازیلاق  
وقعه‌ک طوغرو اولوب اولدیغنی بیلمک ایچون اووقعه‌بی عقل دائره‌سندده اوله‌رق نظرندنه‌المق ،

تقدید و تحلیل اتمک احتیاجی وارد . ایسته بواصول تنقین و تحلیل فن تاریخ ایچون یی بر طریق آچیور . « هوه دوت » و دیگر مؤرخلر ، بالخاصه زم اسلام مؤرخلر ، کندی اثرلرنده بمضائقوت بشریه خارجنده حکایه ابدیان و شبهه سز خرافاندن عبارت بولنان و فعللری قیل ایدیورلرکه بولرله اینانق ایچون غایت جاهل و صافسرون اولق لازم کلیر .

مدقق بر مؤرخ بو طرزده یازیلان اثرلری کندی اثری ایچون مأخذ آلهمازه تتبعات و تدقیقاته کیریشیر ، محاکات یوریتیر ، تاریخ جدی بویله یازیلر .

« استفاد حاضر » خرافات دکل ، عقل دائره سنده یازیلان تاریخلری بیلر برچوق احوالده مأخذ ایچون ، هر تاریخک بروقه حقیقه و یردیکی معلومات و اخباراته امنیت ایتیر ، وقعیهی مورخ بالذات مشاهدیه ایدوب اتمه دیکنی ، اگر کورمش ایسه بووقعیه علاقه ذاتیه سی اولوب اولمیدیغنی ، وقعیهی تحریر ایدن دیگر وثیقهلری عریض و همیق تدقیق ایدوب اتمه دیکنی ارشاد یرییور . بوسورتله تاریخ یازمق اصولانی ایلك دفعه قبول و تطبیق ایدن و دماطوغریسی بواصلرک مؤسسملری یوقاروده اسملری سبقت ایدن انکیزلردن « هولنج بروق » و « ژیبسون » فرانسلردن « وولتر » المانلردن « اشلوسس » دره . انکیز علما سندن مشهور « ژیبسون » ک روما ایمپراطور افنک انحطاطی ، مانده کی یدی جلدی اثری ، امثالیز بر تاریخ اولوب بوراده مؤلفک کوستردیکی اقتدار و مزیات فوق العاده دره . « ژیبسون » بوتاریخی یازمق ایچون یکریمی سنه دن زیاده اوغر شمشدر . لاین ، روم ، فرانسر ، المان ، و دیگر ملتلرک لسانلرنده یازمق تاریخلرک کافه سنی مطالعه ایتمشدره . مذکور ائردن اسلامیه طائفه فصلاری تحریر و تنظیم اتمک ایچون اووقته قدر اوروپا لسانلرینه ترجمه ایدلمش عرب تاریخلری دخی جدی صورتده مطالعه و تدقیق ایتمشدر « ژیبسون » بوارک تألیفنده ، هر رقی هر درلو تنقیدک فوقنده در . بالخاصه قوجه ایمپراطور افنک اسباب انحطاطی تحلیل ایدر ایکن خارقلر اراز ایدیور . خرسه یانلنک ظهوری ، مذهب مذکور جدیدک نشر و توسیعنده کی حکمتی ، بوخصوص ایچون متنوع طالمک فکر و مسلکاری حقیقه اجرا ایتدیکی تتبعات و تدقیقاتی ، اولای غرب و صکره شرق ایمپراطور افنک ( ویزانتیوس ) ک صفوطانی مبادی سلطنت عثمانیه حقیقه ییروندیکی افکار هیچ برکتبده کورولما مشدر . اثر مذکورک نشرندن بری یوز سنه دن زیاده بر مدت کج دیکی مالدیه بویکون بیلر اهمیتنی غائب اتمه مشدر . « ژیبسون » ک تاریخی شبانک مطالعه سی ایچون اوروپا علمانی طرفدن ایزباده ترضیه اولنان کتابدره . اوروپا لسانلرینک کافه سنه ترجمه ایدلمشدر . ترجمه یی شمدی به قدر ترجمه ایدلمه سنی بادی آلف اولدیغنه شبهه یوقدر .

الانیالی « اشلوسسر » اون طقوزنجی عصرک مبادی سنده بتیشن عالمانک سرافراز ایدر . بوذات کنج کلکنده فنون طبیعیه یی ، طباشی ، برچوق لسانلری تحصیل ایتمشدر . دما صکره علوم تاریخیه و سیاستله مشغول اولمشدر . بر زبان علم فلسفه ایله دخی اوغراش مشدر . بواضع علمانی صکره لری وجوده کتوردیکی « تاریخ عمومی » سند میدانیه قوشمشدر .

« اشلوسسر » ک تاریخنده ابراز ایتدیکی اقتدار و کندی سنه خاص ارلان مزیا قی بالخاصه کندی سندن اول یازیلان اثرلرک صورت تدقیقه کوسترمشدر . « اشلوسسر » یوقاروده سوبله دیکنیز « اهل الشک » و مترددلرک ریئسدر . بوذات ایچون مقدس برشی یوقدر . خصوص مذکور کی کندی سنی ده انکار اتمه یور آچیق سوبله یور . یازدیغنی تاریخنک مقدمه سنده شریرلده بر فکر بیان ایدیور .

« قارئمدن بنی عفو بیورملرنی رجا ایدرم . بن برشی وجوده کتورمه دیکندن ماعدا بشقلرینک

دخی یادیغی اثرلری تنقید ایدرک بحر ایدیور ، اهمیتدن دوشوربیورم . بجه حقیقت نه ایسه اونی میدانه چیقاروق هرشیدن اقدسدر . برنوخ ایچون اصل وظیفه بودر . تاریخ دبدکاری علم ، یاره ایله صائون الهاز برمحکمه در . بو محکمه ده ملان وفلان کتابک اهمیت موضوع بحث اوله ناز . چو وک مطالعار ، یا کایش محاکمه لرینه چاروک ویا کایشدر . ای قاره ... تاریخده کیمسه نیک سوزیمه امنیت ایت ! کیمک اولورسه اولسون فکری کینک ایچون دستور قیلمه ! . حتی ب سوزلره دخی ایتمه ! هرکیمه عین وار ! . حساب وار ! سن کیندی محاکمه نه باق ! یا کیم مؤرخک تبعات وتدقیقاتی دقتله مطالعه ایت ! فقط محاکمه یی کینک بوروت ! ایشک سلاقی بوراده در و اسلام . « دیورکه بوراده «اشلوسسر» افاده سیمه بیله ک توضع کورستریورسه ده مطالعه سنک طریغری اولدیغنه شه ایدان «اشلوسسر» همان عیاً نقل ایتدیگمز بو افاداندن هکرمه مؤرخ وقارئلرینه برقاچ طریق ده اراشه ایدیورکه باشلیجه سی شودر :

برمؤرخ «راسیونالیست» یعنی عقایدندن اوله رق هرشی مفلاً وذهماً حل ایتمه اید . برنوخ تاریخله کتب مذهبه سی ، کتب ادبییه یی و سائریه یی بربرندن اییرمالیدر . برمؤرخ دائماً حقیقت طرفی التزام ایدوب خاقای برطرف ایتمه لیدر «دیور» .

«وولتر» حقنده بوراده برشی سویلکی زانک کوریورم ، چونکه معارف ایله مناسبتی اولان یرذاتک بومشهور مؤرخک افعال وحرکتی بیلیمین بوند .

زمانه زده مکمل ومنتظم تاریخچرک تألیفی کیمتجه بشقه برشکل آلمده اولدیغی هرکون کوروب طوربیورز . عصرمزه عمومی تاریخلرک از میدان انتشاره قویاوب اصل تألیف اولان ارلر تاریخک برقسمنه ، نفرطانه هائ وولفاندر . شمعی به قدر مجهول قالان واکثریسی شرمده نشر اولان اثرلرک تبلیغ وتدقیقه دخی بک چوق اوغراشیلمه قده در . مع هذا صوک یارم عصرده دنیاک هرطرفده غایت مهم ارلریمدن انتشاره قویلمشدر . مؤرخلرک عددی بک زیاده چرغالمشدر نایخک نفرطانی تدقیق ایچون متخصصلر ظهور ایتشدر . بوکون فرافسه ، المانیاء ، انکاتره ، روسیه ده هرکس کیندی اختصاصنده بیوک مؤرخلر واردر . بونلر ، کیندی وظلرینک تاریخچری موضع ومفصل برصو . تد یازمشلردر . برچوقلری دیگرملتلرک تاریخلری ایله ده اوغراشمقده و بو خصوصده بک بیوک موفقیترلر نائل اولمده در . بزکانبج ، بزده از هرجهت مکمل ومنتظم رصورتده تألیف ایدلمش برتایخ هئانی وجوده کتیرلیدیکنی مع التأسف

کوره بیورز . شه سزکه اوراده بوراده بعض ذواتک قلمندن چیقه تاریخلر ضر بوق دکل ، الحق بونلرک هیچ بری ترقیات تاریخیه اعتباریله بوکون اورتیه وضع ایدیالان قواعد اساسیه به تبه تبه وجوده کله ش . کایشی کوزله یارلمشدر . یالکز بوراده «طامرک تاریخی» استئنا ایدیله ییازر . تاریخ دکر بوندن یتیش سنه اول یازلمش ، نقه انتری بک چوق ، تنقید کتور برلری دخی ز دکلمده هر حالده شمعی به قدر قلمه الالهئالی تاریخلرندن ابودر . فضله معلوماته وبردرجیه به قدر انتظام نحریره مالکدر ... مع هذا شوراسی ده انکار اوانه مازکه دور استبداده منتظم ویکئل تاریخ یازمق ممکن دکلبی . حمد اولسون بوکون نائل وضاحب اولدیغمز مشروطیت اداره ، بوکی تشبثاته مساع کی کورونیور . بوخالدن بالاستفاده عاجزلری برتاریخ یازمق دکل ، ( چونکه حدم داخنده دکادر ) یالکز فکر بجه هر هانکی بر تاریخ یازمق ایچون نه کی قواعد رعایت ایدلمک ، بوند نصکرم الممه النهج تاریخلرده نه کی شرائطی نظر ملاحظه به المق لازم کله جکنی وتاریخ یازمق ایسته یین مؤرخلر مژکده نه کی اوصاف و مزایا مالک بولونلری شرط اوله قلیرنی ایضاح ایتت ایسته یورم :

شبهه‌سز مؤرخ اولان ذات ، اول امرده معلومات عمومی و اساسیه صاحبی بولونمسی الزمدر .  
 بالخاصه تاریخده بد طولی صاحبی بولونمسی شرطدر . بوراده کسب وقوف ایدلمسی لازم اولان تاریخ  
 یالکیز تاریخ عثمانی دکادر . تاریخ عمومی و هرملته مخصوص اولان تاریخ خصوصی بی دخی علاوه ایتک  
 لازمدرکه بوجهتی لایق وجهله اله ایتک ایچون مؤرخ اولان ذاتک هیچ اولمازسه شرق لسانلرندن  
 ماعدا برایکی اوروپا لسانلرینه آشنا بولونمسی مهم برمسئلهدر . چونکه مکمل ومنتظم یازلمش اولان  
 مهم اثرلرک ترجمه لرینی اوقومق بشقه ، کندی لسانلرنده ارقومق ینه بشقهدر . بوندن ماعدا پره وئرخک  
 برقاچ لسان بیللمسی هر ملتک کندیسنه مخصوص اولان طرز تحریری بیللمک ایچون دخی فائده لیدر .  
 هرشیدن صرف نظر عصرمزده تاریخه طائد یازیلان و بوفنده جدی انقلاب وجوده کتورن اثرلرک  
 جزئی بر قسمی ایله ، عثمانی لساننه ترجمه ایدلامشدر . تکرار سوبله یورز . خصوص مذکور اهمیتله  
 نظر ملاحظه الیه حق مواددندر .

برمورخ ایچون کسب وقوف ایتسی لازم کان دیگر فنونه طنبجه :

اولا اسکی اسلام یازیلری . مثلاً نعلیق ، کوفی ، و دیگر جنس یازیلری قولایجه اوقوبه بیللمک .  
 ثانیاً : اسکی فرمانلری و بونلرک عصرلره کوره تبدل ایدن ضرورت تحریر و عالم اسلامیتده استعمال  
 اولنه کلن هرلرک تدقیق و تفریق اوکرنمک .

ثالثاً : مسلمانلرده موجود و مستعمل اصول شجریه به لایق وجهله کسب وقوف ایتک .

رابعاً : مسکوکات یازیلرینک اوقوبه بیللمسی مسکوکات فنی ده کوزلجه اله ایتک .

خامساً : آثار عتیقه بی وبالخاصه صنایع عتیقه اسلامیه بی لایقیله تدقیق ایتک و سایر معلومات که

بونلرک جمله سی اله ایتک ایچون وقت سعادندن بوآنه قدر وقایع تاریخیه اسلامیه نک جریان ایتدیکی  
 مملکتلرک احوال جغرافیه ، احوال اقتصادیه سی مکمل اوکرنمک و بونک ایچون فارسی ، عربی لسانلرینه  
 مکمل صورتده کسب وقوف ایتک الزمدر . مکمل بر تاریخ یازمق ایچون اک ابو وثائق ، ودهما  
 طوغریبی تاریخ ایچون اک ابو مأخذلر ، حکومتک اوراق رسمیه سیدر ، بو اوراق حکومتک خزینه  
 اوراقنده ، اسکی محکمهلرده ، دولتک رسمی دائره لرنده ، نظارتلرده ، وبالخاصه باب مالی خزینه  
 اوراقنده و اوقاف نظارتنده موجوددر . بوندنصکره کنج مؤرخلرمن تکمیل غیرتیرینی اوطرفه خصر  
 اتمه لی درلر . تاریخلر مزده موجود وثائق بوکونه قدر اولدنیجه تدقیق ایدلمشدر . اولردن یکی مأخذلر  
 چیقارمق ممکن دکادر . بو وثائق هرکسجه معلومدر . حالبوکه دولت دائره لرینک مالک اولدینی اوراق  
 بزه پک چوق یکی مأخذلر کشف ایتدیره بیلر . اودرجه به قدرکه تاریخلر مزده مقید و معلوم اولان  
 بعض وقایعی کلیاً بشقه بررینک وشکاده کوستره بیلر . اوروپاذه بو حال دنعانله وقوعه کلشدر . بزدهده  
 اوبله اولمسی پک قوی احتمالاندندر .

بز بیلرزه که بو خصوصی کندی تجربه من اوزرینه سوبله یورزه . تاریخلرمنک جمله مننده موجود اولان  
 وقایع حقنده جریان احوالی بوسدنون بشقه بررینکده کوسترن مأخذلری بولمق ممکندر . شونجه روارکه  
 وقایع مذکوره بزدن اوزاقلشدنیجه بوکی اوراقک بولونمسی کورچله شیور . مثلاً استانبولک فتحندن  
 اولکی وقایعه عامه رسمی اوراق بولمق لدی تجربه صموتلی برایش ایسه ده فتحندن و یا خود سلطان  
 سلیمان قانونی دنصکره بزده موجود خزینه اوراق ایچنده حساب مز وثائق تاریخیه کوزلجه حفظ ایدلمشدر .  
 بو اوراقک بر قسمی بالذات مشاهده ایتدی ایسه که کورمه دیکمن اوراق کوردکارمزدن پک چوق  
 فضله اولدنیغه تمامیه واقف .

مع هذا بزم فکرمزجه مؤرخ اولان ذات ، حکومتک هر اوراق رسمیه سی مأخذ اوله رق قبوله  
ایدی و رسمی بعض احوالده جائز دکلر . هر اوراق ابوجه تدقیق ایتک لازمدر . چونکه بعض  
حکومتک بروقه بی بشقه بررنکده کوسترملکده منفعتی ایجابندن اوله بیلر . مثلاً دوراستیلاده مشهور  
شهرزاده دوزمه مصطفی مسئله سی بوکا دلیل اوله بیلر . معلوم انام اولدیفنی اوزره عثمانلی تاریخلرمنک  
همان کانه سی چای سلطان محمد و سراد ثانی زمانده اورتیه چیقان شهرزاده مصطفی بی دوزمه لقبیه سلطان  
بایزیدک اوغلی اولدیفنی ادعا ایدیورلرسده بزجه غایت معتبر بولنان تاریخ « نثری » بوذاتک انقره  
محاربه سندنصره نابود شهرزاده اولدیفنی سوبله یور . او عصرک روم مؤرخلری دخی « نثری » نک  
صوزلرینی تصدیق ایدیورلر . روش احوال دخی بوذاتک ویردیکی معلوماتک طوغری اولدیفنی تأیید  
ایدیورلر . حالوکه دیگر عثمانلی مؤرخلری و همده نثری نک معاصرلری اودوره یقین برزمانده برحیات  
بولنان مؤرخلر هر نه دن ایسه اغاب احتماله کوره خاندان سلطنته دالباوقلق ایتک مقصدینه مبنی و یاخود  
حکومتک امریله حقیقت حالی اچیقندن اچقه تحریف ایتکلردر . بزه یقین دورلره کانه حکومتک رسمی  
اوراقنده دره بکار مسئله سی اوفیلدندر . یکچیریلرک احسانه دائر قلمه آلمان « اس ظفر » نامنده کی  
اثر مشهور حکومتک امریله قلمه اندیفنی و اونک اراثة ابتدکی طرزده یازلدیفنی بوکون درجه ثبوت و وارمشدور .

حکومتک رسمی اوراقتندن ماعدا . أخذ تاریخیه ایچرن مهم اولان وثائقدن بریسی ده بروقه حقنده  
معاصرلری طرفندن عیناً مشاهده ایدیلوب قلمه النان و فاصله نشر اولونمه بوب اوته کینک بریکینک الارنده  
قالان رساله لر درکه بورساله لرک تاریخ ایچون بیک بیوک فائده سی اولدیفنی انکار ایتک ممکن دکلر ؛ انجق  
بولرک صورت استعمال و أخذ ابدلی بیوک احتیاط و بصیرنه متوقف اولدیفنی دخی اوتوماتمایدور .  
چونکه بورساله لرده بعض حقیقتی کتم ، و یاخود تحریف ایدرک وقعه بی بشقه بررنکده کوسترملک  
ایسته بیلر دخی بولور . بوکی رساله لر یقین دورلرده چوقلق یازلدیفنی وازجه صدر سابق مرحوم  
صعید پاشاک قلمه اندلری اثرلر کی انکار عمومیه بی الدائم ایچون یازلدیفنی خاطر دن چیقارما مایدور .

اورویاده تاریخ مأخذلرینه بیک بیوک خدمت ایدن وسائطدن بریسی ده اکابر دولته و یاخود  
برعائله افرادینک دیگر حائله افرادینه یازدقلری خصوصی مخبراندور . بزده بوکونه قدر اوجهته اهمیت  
ویرلما مشدر . وغالبا ویرمش اولسه بیله بوندنصره لایق وجهله استفاده ایتک ممکن اوله یه بقدر .  
چونکه اتمک محروسه ده حائله مخبرانی عصر نردنبری محافظه ایدکن قدیم حائله لر بوق کیدور . مع هذا  
برجوق عثمانلی حائله لرنده اجدادلرینه ویریلن فرمانلر محافظه ایدلدی کورولمشدر . بوکی اوراق مسلمانلرده  
اولدیفنی کی خریستیان و موسوی حائله لرده دخی موجوددر . فرمانلردن صرف نظر ، صوک عصر  
ظرفنده اجدادلری بیوک موقعده بولنان بعض حائله لرده ، امور دولته حائله اوراق بولوندیفنی ده کورولمشدر .  
بعض دفعه بویله حائله لرده عثمانلی پادشاهلرک بالذات قلمه اندلری تحریرات دخی موجوددر . ارباب  
اختصاص بوکی اوراق و فرامیندن دخی استفاده ایتک خصوصنی بیلر .

بزده شمدی به قدر هیچ ده اهمیت ویرلمین فقط بعض احوالده بیک حدی مأخذ اوله بیله جک  
اثرلردن برطاقی ده متعدد ادوارده یازیلان و ظاهراً تاریخه حائله اولمایان ادبیاتمزدور بواثرلر ابوجه تدقیق  
اولوندیفنی حائله یازلدیفنی عصرک روح و افکارینه ، عادات و معیشتلرینه حائله بیک جوق معلوماتی الیه  
ایتک ممکندر و حتی ادبیاتمزدور خرافاندن معدود بولنان سید بطل غازی ، کور اوغلی ، بیک بردیرک

کفی حکا لک دخی مامر بر مؤرخک النده اپی ایشه یارایه دخی شهم سزدر . بوندن صکره شواستقامته طوغری غایت جدی تدقیقات اجرا ایتک لازمدر .

تاریخ عثمانی ایچون اک مهم مأخذلردن بریده بر قاج عصر دنیوی ممالک محروسه نیک پانختنده اوطردان اجنبی سفیرلرینک کندی حکومتلرینه و بر دکاری راپورلردر . بوراپورلر متنوع اولوب اوروپانک بشقه بشقه ملتینه مخصوص اولوق اوزره تا سلطان قاجدن اعتباراً باشلار . هرتک طفرزنجی عصرندن اعتباراً وندیک ، جنوب ، راغوزه ، نهمه ، فرانسه سفیرلرینک بزم ایشلر حقنده کندی حکومتلرینه کوندزکاری راپورلر ، تاریخ عثمانی ایچون غایت قمتلیدر . یوقاریده اسمنی ذکر ایتدیکنز « حامر » بو اوراقدن چوق استفاده ایتشدر . بونلرک راپورلرینده ادوار مذکوردهده اسکی عثمانیلرک احوال خصوصیه سیاسییه لرینه ، معیشتلرینه پادشاه زمان ویک چوق اسمای عثمانیه اخلاق و اوصافنه دائر بیک چوق معلومات واردر . بعض دفعه بوراپورلرده تاریخ عثمانیه ده مقید و بزجه معلوم اولان وقایع حقنده کلیاً بشقه طرزده معلومات ویزیلرورکه بوقعه لر بزم بیلدیکنزدن بام بشقه بر مجرا ده جریان ایتدیکنی کوسترمیور . خصوصاً سفرا راپورلرینک قیمتی بزجه شومادهدهدر . تاریخلرینک جمله سی بزم ایچون چرکن اولان و بالخصوصه سرایه و پادشاهلرینک احوال خصوصیه و معیشتلرینه طائد بعض مهم افشا آنی مسکوت عنه کچکی ترجیح ایتدکاری و بوندن طولانی قارئین ایچون تاریخده ذکر اولنان وقعک اسبابی لایقینه اکلاشیامدینی حالده اجیلرک راپورلری و فیه به سبب اولان احوال حقنده بلا پروا اوزون اوزادی به معلومات و بر مکدهدرکه مجرد بومعلومات سایه مننده وقعه حقنده بر فکر تام ایتدک ممکن اولور .

مع هذا بوراسی ده طوغری درکه اجیلرک بزم ایشلرینه طائد یازدقلری راپورلر بی طرفانه اولدقلرندن اولنری مأخذ ایتک ایچون غایت احتیاطکارانه دوراعسی لازمدر . چونکه بو ذواتک یازدقلری راپورلر ، طادات و همیشه عثمانیه به عدم وقوله یازدقینی محققدر بز چوق تحریر اتمده ، دبی قودی ، حلق آغزنده دوران ایدن حکایه لره تزویرته زیاده سیله اهمیت و برلشدر .

کچن عصرلرده ممالک محروسه داخلنده سیاحت ایدن ذواتک بر اقدقلری سیاحتنامه لر دخی عثمانلی مؤخلی ایچون شایان مطالعه در . مؤرخک بونلردن بعض احوالده استفاده ایتدیه لکچکی شهم دن وارسته دره مسجد ، تکه ، جوامع و مقابر اسلامیه ده کی منار طاشلری یازیلرینک اهمیتلری دخی بر مورخ ایچون غایت بیوکدر . بعض دفعه بویله یازیلرده اوله مهم و ثاقه تصادف اولورکه بشقه هیچ بر برده بولونماز . خصوصاً مشاهیر و معروف ذواتک تاریخ و قالرینی اوکرنک ایچون اک ابرواسطه ، سالف الذکر مواعی کز مکدر . خصوص مذکور دفعاتله تجربه ایتلشدر .

شوصوک عصرلرده تاریخ ایچون مسکوکاتک اهمیت دخی لایقی وجهله تغیر ایتلشدر . مجرد مسکوکات واسطه سیله تاریخلرده اسامیسی بولونمایان و بولونسه بیله بک آز معلومات اولان قدیم بر چوق حکمدار طائلرینه منسوب ذواتک اسملرینی ظاهره چقارمق ممکن اوله یامشدر . بناء علیه بو طریقه ایدیلان غیرتک دخی تاریخ عثمانی ایچون بک بیوک اهمیت واردر . حمر اولسون بوصوک قرق - الی سنه طرفنده ممالک محروسه ده کوزل مسکوکات قولکسیونلری طرپالایلر آز دکلدردر . بونلردن استفاده ایتک طریقنی ارامق زمانی کلشدر .

بودای بویله، فقط عثمانی مؤرخین ایچون سالف الذکر مواددن دها مهم، ماتمیزک روحی  
 اکلای ایچون دها قیمتدار بروقیقه من واردرکه بوده اناطولی وروم ایلی ده مات افرادمیزک آغزلرنده  
 کزمن ملی شرقیلر مزرده. تاریخ نقطه نظرندن بوشرقیلر غایت مهمدر. چونکه مالک محروسه ده  
 وبالخاصه اناطولی ترک و ترکمن عشیرتلرنده تاریخ عثمانی ده ذکر اولنان برچوق وقایعه دار شرقیلر موجود  
 اولدیغنی رأی العین مشاهد ایتک. فقط... فقط... نه فائده سی وارکه تاریخمن ایچون بیتمز توکنن  
 اولان بر سرمایه کوندن کونه محو اولوب کیدیور. چونکه شرقیلری ازردن سویله بن افرادک مقدار  
 کوندن کونه ازا لیور، اولیورلر. کجیلر دخی هپسینی از برله مه بورلر. بوسورتله بزجه پک قیمتلی شرقیلر  
 ملتک خاطرندن چیقور. اوتیلیور. بونلرک ضبطی ایچون وقتیلله اهمیت ویرلده دی. والا ویرلده بور.  
 اوروپاده بولنان هر مات، بوشخصه زیاده سیله اهمیت ویرمشلر. کندی ملی شرقیلرینی حفظ ایتک  
 ایچون بیوک غیرت کوسترمشلردر. بوشرقیلر ایله قوجه قوجه اثرلر وجوده کتیرمشلردر. بزده دخی  
 شوخصه اهمیت ویروب چاپشانلر بولنورسه مات کندیسنه مدیون شکران بولنه حق شه، مزرده.  
 مکمل ومنتظم تاریخ عثمانی یازمق ایسته یین مؤرخ نه کی وثائقه مراجعت ایتک لازم اولدیغنی  
 یوقاربده سویله دک. شمیدی ده مکرمنی اکیل ایتک اوزره اصل تحریر، نه صورتله اجرا اولنه جفف  
 بیان وتوضیح ایتک قالمشدر.  
 ( مابعدی وار )

احمد صائب

### بیلیم بیلیرمیسک ؟

بیلیم بیلیرمیسک، سنک ای حسن صاف و حار  
 روحک حریم حسنه هپ کیرمک ایسته یین  
 بر حال مونسک وار... اقالیم نشئدن  
 بر لمه سک... سزا دیسه م نمودج بهار.

شرقک درین سمالری، ککلوق سحرلری  
 اولمش وجود ناز که برمه د پرورش،  
 اوندن در ایشته کوزلرکک رنگ دلبری،  
 وجهکده فجر خلقتله اوندن بو بکزه ییش.